

LA BATALLA DE LEPANT EN LA POESIA DEL SEGLE XVI, EN RELACIÓ AMB LA SINGULAR... DE JOAN PUJOL

INTRODUCCIÓ.

El fet naval de la batalla de Lepant va tenir molt ressò a Catalunya, ja que el paper que s'hi va jugar fou prou destacat. Mostres d'aquesta repercussió són els sermons i actes religiosos que es varen fer a Catalunya i València; falles on el *Gran Turc* era cremat, festes, processons, i també obres literàries. Pel que fa a aquestes, la major part era en castellà, fet habitual en aquell moment, però també en català. Malgrat tot, els textos que s'han conservat fins avui són pocs, menys en català i encara menys els que ens han arribat íntegres. Per això centraré bàsicament aquest treball en l'obra de Joan Pujol, tractant, però, les limitades altres obres.

He dividit el treball en dues parts diferenciades. Primerament, tractaré les obres sobre Lepant del segle XVI a Catalunya, passant després a parlar de l'obra de Joan Pujol. Finalment, exposaré unes conclusions. Pel que fa a les citacions de *La singular...*, he utilitzat l'edició de 1970 a cura de Karl-Heinz Anton a *Antologia catalana*, indicant la pàgina darrera el fragment. Quant a d'altres obres, les indico amb notes al final del treball.

LA BATALLA DE LEPANT EN LA POESIA DEL SEGLE XVI.

Les rajoles siscentistes en representació de la batalla de Lepant de la capella del Roser de Valls són una mostra del ressò del fet naval a Catalunya, com ho és la processó que es va fer a Barcelona el 18 de novembre del mateix 1571 en acció de gràcies, i que fou tan reeixida com les que es feien per Corpus (1). O el sermó que es va fer a la Diputació de Barcelona, o a la catedral en els funerals per les víctimes de la batalla, entre d'altres, com també ho són les obres literàries de què tenim constància.

El ressò literari.

El combat de Lepant també va tenir un immediat ressò literari. Es varen fer representacions teatrals com *Església Triomfant*, la *Comèdia de la Victòria Christi* que va ser representada a Santa Coloma de Queralt el 1577 (2).

A nivell popular, es van fer poemes sobre Lepant, *aparentment improvisats per apotecaris i pagesos, com se'n troben fins a les golfes de cases de pagès de poblets de cent cases i de terra endins (Vallclara)*, (3). I també es varen imprimir

fulls de romanços i cobles que narraven els fets. Així, el mateix 1571, es publicaren a Barcelona distints textos poètics sobre Lepant. L'estudiant Francisco Caminete (4), va escriure unes cobles en castellà de les quals coneixem els primers versos: *Nueva te traygo zagal / nueva muy asenyalada* i també *En aquella grande Ciudad / que Constantinopla se dezia* (5).

També en castellà són una glossa d'un salm i un romanç sobre Lepant que va escriure el frare Miquel Ferrer, i dels quals, tanmateix, coneixem els primers versos: *Buela fama sin parar / grita con voz sonora. Laudate Dominum omnes gestes...* (6). El 14 de novembre de 1571 s'imprimien també a Barcelona unes cobles sobre Lepant de l'escriptor andalús Juan Granado, lògicament en castellà, i els primers versos són: *Cántese nueva aleluya con soberana memoria; el rubicundo cielo y estrellado. D'España sale don Joan que de Austria era llamado.*, i finalment, *Hagan todos alegría por esta grande victoria* (7).

Finalment, de Pedro Sercillo coneixem el primer vers d'una composició per ser cantada amb la música d'una cançó popular de l'època: *Dichosa Barcelona / bien te puede llamar* (8).

Les obres en català no són tan abundants. Tenim constància d'un coble que sembla ser que foren escrites per Francisco Caminete, i que portaven el títol: *Cobles i relació de tot lo que està dit fins lo dia de vui sobre la victòria que Nostre Senyor Déu ha dada alcançar al senyor don Joan d'Austria contra l'Armada del Gran Turc.* (9)

El 1585 s'imprimia a Barcelona un llibre de Joan Brudieu, que portava per títol: *De los Madrigales del muy reverendo Ioan Brudieu, Maestro de la Santa Iglesia de la Seo de Urgel, a quatro voces dirigidos al Serenissimo Carolo Emanuele, Duque de Savoya, Príncipe del Piamonte...* (10). En aquesta obra, segons Marià Aguiló, hi havia algunes composicions en català, i concretament una cantata dedicada a la batalla de Lepant. Malgrat tot, però, hem consultat aquesta obra i si bé hi ha algunes composicions en català, com un goig a la Mare de Déu i algunes altres de clara influència d'Ausiàs Marc, la que tracta els fets de Lepant és un madrigal en castellà, d'autor desconegut i el primer vers del qual diu: *Oid los que'n la Yglesia'veis nascido* (11).

L'any 1573, l'impressor i escriptor valencià Joan Timoneda va imprimir un recull de romanços que portava per títol *Rosa Real*, el qual aplegava vint romanços compostos per ell mateix que tractaven fets rellevants des de 1530 a 1573. Un dels esdeveniments de què tractava era la batalla de Lepant (12). No hem consultat l'obra, però tot sembla indicar que aquest romanç sobre Lepant és en castellà ateses les circumstàncies que envoltaven Timoneda en aquells moments. Des de la mort de la virreina Germana de Foix, que va ser substituïda per l'arquebisbe de València Juan de Ribera, Timoneda va escriure cada cop més en castellà, encara que mai no abandonà el català, de la mateixa manera que esdevenia un autor contrareformista fruit de la política del nou virrei.

El 1571, segons Joaquim Maria Bover, es va imprimir a Barcelona l'obra *Vertadera relació del combat naval dels cristians tengut en lo golf de Lepanto cuante els infaels* (13), del poeta mallorquí i mestre de cant Dionís Pont. Només se'n coneixen tres estrofes però segurament devia ser més extens i, junt a l'obra de Joan Pujol, són les més extenses i elaborades que ens han pervingut.

Finalment, el 1573 s'imprimia a Barcelona el poema èpic de Joan Pujol, *La singular i admirable victoria que per la gràcia de Nostre Senyor Déu obtingué el serenissim senyor don Joan Daustria de la potentissima armada turquesca* (14); una de les primeres obres cultes sobre el tema que va aparèixer a la península.

Una altra mostra del ressò en els cercles culturals de la Barcelona de l'època, la tenim en el propi Lluís Joan Vileta, canonge de la Seu de Barcelona, que va compondre uns versos sobre la victòria de Lepant en llatí. Aquests versos varen ser traduïts al català pel mateix Joan Pujol, i feien d'epíleg a *La singular... Eren tres poemes en llatí, el primer dels quals, amb la introducció De mir a et singulari victoria quam nupter Divino favore ab ingenti Turcarum classe reportavit. D. Ioannes ab Austria, classis Crhístinae invictis sicuus Imperator. Ludovicus Ioan Viletanus Barcinonensis*. (15), tractava els fets de Lepant. El segon, *Ad Fortunatam Barcinonem unde D Ioan ab Austria felice Omine solvit, factis pie votis. D. Eulaliae Octasticon extemporaneum Eiusdem*. (16), titulat per Pujol *A la fortunada Barcelona*, és dedicat a la ciutat de Barcelona exposant el paper rellevant dels catalans en el fet naval, i com Joan d'Àustria desitjava tornar a la ciutat d'on va salpar i fer-hi ofrenes a la seva patrona, santa Eulàlia. La darrera estrofa d'aquesta composició és un record als qui moriren en el combat. El tercer poema, *Ad Philipum Regem Catholicum ex temporaneum octastichon invicans ad fructum victoriae Eiusdem*. (17), que Pujol titula *Al rei Filip*, és un cant a Felip II com a cap i organitzador de l'expedició, enaltint la seva figura i la gesta protagonitzada.

Així doncs, veiem com el tema de Lepant va tenir un important ressò en la societat catalana, tant a València com a Mallorca o Barcelona, i ja sigui en una llengua o una altra es varen imprimir obres sobre el tema. En català, les obres més rellevants que ens han arribat, són la de Dionís Pont i la de Joan Pujol, aquesta, però, sencera.

Dionís Pont.

De l'obra de Dionís Pont, només se'n conserven tres estrofes, i per tant la seva comparació amb la de Joan Pujol serà molt limitada. Són tres estrofes de cinc versos amb rima consonant, que segueixen l'esquema abaab. Són versos octosíl·labs si marquem les sinalefes i en els versos acabats en paraula aguda afegim una síl·laba.

Quant al contingut, a la primera estrofa ens comenta la formació de la Santa Lliga, amb les aportacions de gent dels distints països: castellans, italians i catalans.

*Que illustre gent castellana
Aportaba Don Juan,
Gent tudesca, italiana,
Brava gent la catalana
Que hauran fet de tallar carn.*

A la segona estrofa exposa l'aportació mallorquina a la Santa Lliga. Sembla que el cap de les forces mallorquines és un capità anomenat Puig. Les tropes que hi aportaren eren experimentades, car degueren participar en la Guerra de Granada (1567-1572), i ara devien haver-se embarcat contra els turcs.

*De Mallorca, illa deurada,
Es alli Puig Capità,
Que dels moros de Granada
Porta la gent carnisada,
Que per ells poch's turchs hi ha.*

La darrera estrofa que coneixem comenta el gran ressò que tingué l'esdeveniment en la societat de l'època, i com tothom estava pendent del resultat de l'expedició. De fet, els mallorquins es devien sentir molt identificats amb els expedicionaris, ja que constantment l'illa era presa dels pirates turcs, i no feia pas gaire, el 1558, l'armada turca havia pres i saquejat Ciutat de Mallorca.

*Per totas parts esta nova
Farà d'assó gran sentit:
Tant lo rich, com home y dona,
Tot estament de persona
Prega per ell dia y nit.*

Sens dubte, l'obra de Dionís Pont devia ser molt més extensa, però no ens ha arribat, per ara, fins avui.

JOAN PUJOL.

Antecedents.

Que la batalla de Lepant va tenir molt ressò a la societat de l'època, ja ho hem comentat, però quins motius impulsaren Pujol a escriure el poema èpic?. Lògicament, l'ambient d'eufòria que hi devia haver a Catalunya pel resultat final de l'expedició, el devia empènyer a la tasca, però ben segur que Pujol s'hi devia sentir més implicat per viure més de prop l'amenaça turca. De temps antics, els pirates turcs havien saquejat les poblacions del litoral, i més concretament la zona del Maresme, d'on Pujol era originari. Pujol, en aquell moment, vivia a Mataró on era prevere de l'església de Santa Maria (18), i on la preocupació per les falconades turques era prou evident. El 1545 una incursió havia saquejat Pineda i,

Quant al contingut, en el primer cant l'autor va a cercar l'ajut de les muses i comença la narració dels antecedents de Lepant: les falconades de Selim II a la Mediterrània i la pèrdua de Framagusta. Al segon cant, el papa Pius V refà la Santa Lliga mentre els turcs segueixen assolant ciutats gregues. El tercer cant, el més extens, Joan d'Àustria arriba a Barcelona des d'on salpa amb l'estol cap a Itàlia, on s'unirà a la resta de l'armada. Es lloen els principals caps de la flota i es narra el combat, lloant el triomf final.

Versemlança.

Si alguna cosa destaca del poema èpic d'en Pujol és el seu interès per aconseguir una narració real o almenys versemlant. A la dedicatòria en prosa ja ho diu: *he treballat quant a mi fou possible de narrar vera història*, (p. 15). Pujol es recrea donant els noms dels participants i dades concretes dels esdeveniments, fet que ens mostra com Pujol estava molt ben informat. A la mateixa dedicatòria el propi poeta ens dóna referències d'on li prové la informació: *... si en res faltará ma ploma, serà la causa de no ésser estat informat d'aquells qui en la batalla victoriosa i inaudita se són trobats, dels quals i no d'altres he pres informació...* (p. 15). Però tal com va fer notar Antoni Comas, Pujol degué tenir alguna font d'informació complementària car a l'obra no tan sols narra la batalla de Lepant, sinó que també tracta fets anteriors com la pèrdua de Framagusta. A més, el mateix autor en alguna ocasió ens diu desconèixer part dels fets, com quan parla del fracàs dels socors als defensors d'aquella illa *Déu permetent, entre ells hagué debat / —no sé per què—, les parts ja no concorden*: (p. 25). De fet, el 1572 s'imprimia a Barcelona una crònica sobre Lepant, en la qual es parlava de la pèrdua de Xipre i es donava la genealogia dels otomans (22). A Venècia el mateix any, es va imprimir una crònica en italià sobre la pèrdua de Framagusta.

Així doncs, Joan Pujol va escriure la seva obra a partir dels testimonis orals. Però també és probable que tingués coneixement dels fets a partir d'alguna crònica de l'època que en alguns moments li resultats insuficient.

Si comparem *La singular...* amb algunes fonts de l'època, veurem com les informacions que ens dóna l'autor no són massa allunyades de les versions del moment. En una carta enviada per l'ambaixador de Venècia al virrei de Catalunya, datada el 19 d'octubre de 1571, comunicant el triomf de Lepant, es diu que s'han capturat 180 galeres, i que una de les capitanes ha pogut escapar. El mateix recull el Dietari de l'Antic Consell Barceloní, del 31 d'octubre del mateix any (23). En el diari del frare mallorquí Miquel Servià, confessor de Joan d'Àustria i amb qui va anar a Lepant, es diu que els turcs van perdre 204 vaixells comptant els enfonsats (24). Per la seva part, Pujol diu que en varen capturar 180 i 30 més que foren enfonsats, és a dir, en total 210. Tanmateix, diu que una de les naus capitanes, la del rei d'Algèria, va poder escapar. No és el cas de fer un recompte de dades, però valguin com a exemple de la proximitat de la versió de Pujol a la real de l'època.

Un altre element emprat per Pujol per donar versemblança al poema, és l'interès per donar els noms dels participants tant d'un bàndol com de l'altre. Sobretot destaca el fet de presentar-nos els principals cabdills turcs, fins i tot catalanitzant-los els noms, fet que ens mostra el gran esforç del poeta ateses les limitacions de recursos en què es devia trobar.

Al poema apareixen els principals caps de l'armada turca: el sultà de Turquia Selim II, *lo fill maleit de Soliman Sultan* (p. 21); el cap de l'armada turca Muezid-Zadé, conegut a les cròniques i a l'època i, per tant, per Pujol, com Alí Baixà; Mohamed Siroc virrei d'Egipte i el rei d'Algèria Uluch Alí, que Pujol anomena Ochialí tal com era conegut a l'època, i que el mateix Cervantes anomena com *El Uchalf, al qual llamaban Uchalf Fertax...* (25).

Però si bé resultaria relativament fàcil esmentar els principals caps de l'armada, tractant-se només de testimonis orals, no ho seria tant esmentar els caps secundaris i altres nobles turcs sense disposar d'altres fonts. D'aquesta manera esmenta dos fills d'Alí Baixà, un fill de Barbarroja, Soliman Rais, Mahomet Bei i Charahoja entre molts d'altres. La major part d'aquests noms són catalanitzats per Pujol, presentant-nos un Xebar Abdeu, un Mahomet Bei, un Assan Baixà o un Amet Bei, entre tants.

Però l'esforç de versemblança també és present en les referències geogràfiques. De la mateixa manera que amb els personatges, destaca el coneixement de les referències turques, car si bé seria fàcil exposar el recorregut de la flota de la Santa Lliga, no ho és en la mateixa mesura el dels turcs. Pujol reconstrueix un autèntic itinerari de la flota turca abans de la batalla de Lepant.

Tot i que el recorregut de la flota cristiana va seguir alguns dels punts que els turcs feia poc havien devastat, aquesta informació oral seria insuficient perquè Pujol en donés tantes referències. Així, segons Pujol, l'armada turca es reuní a Negrepoint d'on va iniciar tot un seguit de falconades: el port de Candia, a l'illa de Creta, l'illa de Xirigó, les costes gregues, l'illa de Cefalònia, el port de Pesquera a Corfó i, finalment, arribaren al port de Lepant.

Pel que fa al recorregut de la flota cristiana, la versió de Pujol és molt precisa i s'ajusta a la realitat. De Barcelona, la flota de Joan d'Àustria salpa cap a Gènova; el 9 d'agost és a Nàpols, un dia abans segons Pujol, on el cardenal Granvela li lliura l'estendard de la Santa Lliga. Les flotes cristianes es reuneixen finalment a mitjan agost a Messina, d'on salpen cap a Llevant.

L'interès de Pujol a donar una versió versemblant és constant a tot el poema. Així, ja al començament del primer cant, demana l'ajut a les muses per poder escriure l'obra. Les muses li diuen que vagi a la casa de la Fama que és qui sap la veritat dels fets que vol cantar. Finalment, Pujol rep la informació i així pot iniciar l'exposició dels fets sabent l'autèntica veritat. Deixant a part que aquest episodi segueix el model dels autors clàssics, tal com Pujol reconeix: *Seguint*

costum de molts antics poetes / qui han escrit molt subtils escriptures, / prenent d'aquells exemples i figures... (p. 18); la seva funció és donar suport al que escriu, atorgant-se amb aquest artifici la possessió de la veritat reforçant la seva versió com a indiscutible.

A més, Pujol va apuntant com la seva versió és la correcta. Ja a la dedicatòria és conscient que la seva obra no és una crònica però sí que ha d'exposar uns fets reals o almenys versemblants: *Es ver que hi trobaran algunes ficcions poètiques i altres coses que devien la veritat, emperò si bé seran mirades i advertides, veuran que són per més ornament de l'obra.* (p. 15). I al propi poema diu: *lo meu cantar no penseu que són faules,* (p. 28); i més endavant mostra novament la seva preocupació perquè no prenguin per irreal la seva versió: *¿Qui em donarà estil... / que sia tal que, cantant vera història, / lo llegidor no pens que sia vent?* (p. 36).

Així doncs, Pujol no va pretendre fer la crònica d'un fet, car era conscient que estava fent una obra amb elements de ficció, però sí que va voler fer un poema on es mantingués la versemblança dels fets, i donar una versió el màxim de real.

Altres aspectes.

Una de les característiques de l'obra del poeta mataroní, és el seu caràcter entre medieval i renaixentista. Joan Pujol va ser un seguidor incondicional de l'obra d'Ausiàs Marc. Utilitzà el metre preferit d'aquell, el decasil·lab amb cesura i accent a la quarta síl·laba en estrofes de vuit versos, un metre típic de la poesia medieval catalana. Aquest fet allunyava l'obra d'en Pujol del renaixement ja que esdevenia arcaïtzant i provocava una lectura monòtona i obstaculitzada. Més encara quan ja s'havien introduït els nous models a través de Joan Boscà i Garcilaso de la Vega. Per altra part, l'ús d'aquest metre comportava també l'ús d'una llengua més pura i correcta que la d'aquells moments, malgrat que també apareixen alguns castellanismes.

Però la influència d'Ausiàs Marc no es limita al metre. Alguns versos imiten al gran poeta com: *Clamar no es deu, qui cerca mal, si el troba / ni si, robant lo lladre perd la roba.* (p. 17), que quasi són literals a *Clamar no es deu qui mal cerca e troba. / Doncs, vós, mon cor, no us senta plus clamar:* (26). I també s'observa aquesta influència, tal com feren notar Antoni Comas o Martí de Riquer, en les comparacions: *I així, tenint de l'hidròpic la set,* (p. 22), o *Així com llamp qui baixa ab gran furor...* (p. 46).

Però encara que *La singular...* mostra aquesta clara influència medieval, sovint s'entreveu una sensibilitat més propera a la renaixentista. És evident que versos com *Ab aquestos pactes, senyor, acceptau / de ma baixa musa l'obra mal polida* (p. 16), de la dedicatòria a Jeroni de Pinós, recorden *Si de mi baja lira / tanto pudiese el son, que en un momento / aplacase la ira de A flor de Gnido de*

Garcilaso de la Vega (27), de qui es publicà l'obra a Barcelona el 1543, i que probablement Pujol coneixeria. I també recorda l'obra de Garcilaso, l'*Ègloga III*, l'escena de les nimfes que es capbussen a l'aigua de la font de Pegàs, *En aquell punt, totes se capbussaren / ab gran remor dins la font encantada / i, prest tornant eixir altra vegada, / tot lo meu cors d'aquell licor ruixaren;* (p. 20).

Un altre element renaixentista són els episodis mitològics, que si bé resulten rígids i amb poca fluïdesa, aporten al conjunt de l'obra un major apropament a la sensibilitat del renaixement. A més mostren com Pujol tenia un coneixement ampli de la cultura clàssica, ja que a part dels elements mitològics, fa comparacions a personatges de la literatura clàssica. Així, en el tercer cant, els personatges catalans són més valerosos i esforçats en el combat contra els turcs que Aquil·les contra els troians o que Hèctor contra els grecs, o més endavant quan el valor i l'eficàcia de Joan d'Àustria superen el d'Escipió o el de Temístocles d'Atenes.

Però també utilitza recursos estilístics propis del Renaixement. Al llarg del poema entra i surt de l'acció i fa comentaris, a voltes ben trobats. Així el segon cant l'acaba dient que fa tant de temps que parla de les malifetes turques, que ell mateix se sent captiu i vol fer una pausa per cantar altres fets més atractius, és a dir, la gesta de Joan d'Àustria: *mas tant temps ha que estic entre pagans / que, desitjant eixir de cativeri, / me'n vull anar per cantar nou misteri* (p. 35). A més, en la darrera estrofa fa una premonició del càstig que rebran els turcs, *No façau cas del dany que han fet i fan, / que el temps és prop que en faran penitència,* (p. 35).

En el tercer cant, Pujol fa un viatge per damunt de l'armada cristiana *Jo em só posat i mès en alta mar* (p. 36), artífici que li permet poder explicar el desenvolupament de la batalla amb detall, fins i tot explicant anècdotes com la presa de la bandera de la nau capitana. Altres vegades el mateix autor esdevé un personatge més dins l'obra. Al tercer cant, quan s'inicia el combat, Pujol fa una pausa en la narració dels fets per dirigir-se personalment al soldà Selim advertint-lo de la derrota que tindrà, *Oh trist Celim, no crec jo que no plores, / tant com viuràs, un jorn tan dolorit!* (p. 40). I a la següent estrofa fa el mateix amb Alí Baixà, cap de l'armada turca, fent a més consideracions sobre el que s'esdevindrà: *Alí Baixà, mira bé lo que fas! / Jo no se lloc per on escapar pugues; / ... jo te n'avls, si bé no som profeta; / vui moriràs, perdent lo teu estat!* (p. 40-41).

Pujol no ens canta només els fets de Lepant, sinó que a tota l'obra ens presenta una lluita entre el Bé i el Mal, entre cristians i pagans. Hi ha diferències en la manera de presentar-nos els dos bàndols. Així, mentre els cristians se'ns presenten com a defensors de Déu i portadors del Bé i la Veritat, els turcs són l'expressió del Diable i opressors que triomfen amb l'engany. És més, quan parla dels turcs tan sols fa servir caràcters negatius i ja a l'argument de la història defineix el caràcter del cabdill turc: *Del fill maleït de Soliman desitja / dir lo meu cant la cruel tirania,* (p. 17).

Aquest aspecte és prou evident en la forma de qualificar els dos bàndols. Els turcs són *inimic sens llei, infels, botxins i sens pietat*; i són un *poble mesquí de trista gent, hereva de l'infern que fan cruelment tant mal com poden fer*. Selim II és el *segon Lucifer* i té un *apetit desordenat qui el crema de dominar ab tirania gran*. En canvi, els cristians acumulen aspectes positius: Marc Antoni Colonna és *lo savi general*, Lluís de Requesens és *molt digne*, Joan de Cardona és tan valent i eficaç que *lo meu cantar no pot complidament dar-li llaor tal*, i Joan d'Àustria és el màxim representant d'aquests valors.

Aquesta lluita entre el Bé i el Mal marca el desenllaç final de l'obra. Els turcs com a representants del Mal seran castigats pels cristians que no fan res més que seguir les passes del destí prefixat.

La singular... i les altres obres.

Tots els poetes que escriviren sobre Lepant van enaltir la figura de Joan d'Àustria i de l'armada de la Santa Lliga. És evident que tots els autors es sentiren identificats amb la victòria i que la varen considerar seva. La majoria dels textos que coneixem exposen la composició de l'armada victoriosa, els venecians, els genovesos, castellans, mallorquins i catalans, però es recreen en els més propers i enalteixen aquells compatriotes que més els representaven.

Així, Dionís Pont es recreava en l'aportació mallorquina d'igual manera que Joan Pujol en la catalana, i ambdós donaven els noms dels seus principals caps. Per a Joan Pujol tenen un gran paper Lluís de Requesens, Joan de Cardona, Guillem de Sant Climent o Dimas de Boixadors; i per a Dionís Pont, pel poc que coneixem, el capità mallorquí Puig.

Un altre aspecte a destacar és la coincidència de la majoria d'autors en subratllar la importància de la ciutat de Barcelona en l'evolució dels fets. Un dels poemes de Lluís Joan Vileta, *A la fortunada Barcelona*, recollia el paper rellevant de l'aportació de la ciutat a l'expedició, i la intenció de Joan d'Àustria de fer ofrenes a santa Eulàlia per agrair la seva intercessió. La cançó de Pedro Sercillo començava fent referència a la benaurada Barcelona i invocava la patrona de la ciutat santa Eulàlia. El poema de Joan Pujol recollia l'important paper que va jugar la ciutat, i es feia ressò de l'arribada de Joan d'Àustria a Barcelona i de l'honor amb què fou rebut: *la festa gran que abans d'entrar li feren, / i l'honor tant ab lo qual lo reberen*, (p. 37).

Un altre fet comú a les obres és que a totes s'afirma que és la versió correcta del triomf de Lepant, o que almenys és la darrera que s'ha escrit i amb totes les dades fins al moment. De fet, excepte les de Joan Pujol i potser Dionís Pont, les altres obres són massa properes al fet naval i semblen més romanços, cròniques populars o cançons de divulgació de la notícia que no pas obres literàries; i ja ho diu Joan Pujol: *ni s'es llegit en rims ni menys en prosa, / ni mai ha escrit semblant ningun autor*. (p. 43).

Poc més es pot afegir quant a la relació entre aquestes obres si més no fins que puguem accedir a la seva consulta.

CONCLUSIONS.

El fet naval de la batalla de Lepant va tenir un important ressò a la societat de l'època. A tots nivells es varen fer actes i obres literàries sobre el tema. A part d'algunes representacions teatrals, a Catalunya es varen imprimir obres poètiques, la majoria, però, en castellà. En català se'n publicaren menys i de les que tenim constància, només la de Joan Pujol ens ha arribat íntegra. L'altra obra rellevant que ens ha pervingut és la de Dionís Pont, malauradament, però, només se'n conserven tres estrofes.

Comparant les obres poètiques sobre Lepant impreses a Barcelona, observem un clar interès a assumir el triomf com a propi. Primer exposant el principal paper de l'aportació de la ciutat de Barcelona com a capital del Principat i, després, amb la lloança dels principals caps de la flota cristiana, cada autor els més propers a ell. A més, tots els autors exposen el seu interès a aclarir com la seva versió és la més actual i veritable.

De totes les obres, la més important és el poema èpic de Joan Pujol imprès el 1573-1574. Aquesta obra, malgrat presentar certs trets medievalitzants imposats per la gran influència d'Ausiàs Marc, és molt propera a la sensibilitat renai-xentista. Pujol ens presenta una lluita entre el Bé i el Mal i mostra una veritable obsessió per donar una versió el màxim de versemblant dels fets de Lepant. Dóna els noms dels principals personatges dels dos bàndols, fa abundants referències geogràfiques, dóna les dates dels fets i exposa un gran nombre de dades concretes. En general, la versió de Pujol resulta molt exacta a la versió oficial que hi havia en aquells moments, fet que fa pensar que a part dels testimonis orals, l'autor degué tenir alguna altra font d'informació, probablement alguna obra impresa.

Pujol va escriure aquest poema perquè es va sentir implicat en els fets, ja que va viure de prop les incursions turques a la costa catalana. A més hi havia una tradició temàtica referent als temes turcs, ja de principis de segle i que seguiria més enllà del XVII.

Finalment, només afegir que el poeta mataroní era conscient que no feia una crònica, i que estava creant una obra literària, però a la vegada volia aconseguir una narració versemblant i el màxim de propera a la realitat.

Jaume Vellvehí i Altimira

NOTES.

- 1.- COMAS, Antoni. *Introducció a la poesia de Joan Pujol, a Estudis de Literatura catalana, s. XVI-XVIII*. Barcelona, 1985; p. 48.
- 2.- SEGURA i VALLS, Joan. *Historia de Santa Coloma de Queralt*; p. 335.
- 3.- SALES, Núria. *Els segles de la decadència, a Història de Catalunya, Vol. IV*. Barcelona, 1989; p. 34-35.
- 4.- COMAS, Antoni. *Op. cit.*, p. 48.
I també a RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Diccionario bibliográfico de pliegos sueltos poéticos (siglo XVI)*, Madrid, 1970; p. 167. *Coplas y relación verdadera de la Victoria que Dios nuestro señor ha sido servido dar a la armada de la Sancta Liga, con la presa del estandarte con un romance a la fin de la boca de Lepanto, a siete de octubre. Año MDLXXI. Compuestas por Francisco Caminete estudiante.*
- 5.- RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Op. cit.*, p. 167.
- 6.- RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Op. cit.*, p. 208. *Glosa sobre el psalmo 'Laudate Dominum omnes gentes' por la felicísima victoria que el serenísimo señor Juan de Austria ha alcanzado de la armada del turco en el golfo de Lepanto a los siete de octubre del año mil quinientos y setenta y uno y un romance que cuenta la historia según consta por las cartas que han venido...*
- 7.- RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Op. cit.*, p. 227-228. *Coplas y vera relación nuevamente compuestas por Juan Granado, el andaluz autor de comedias y natural de Baeza, sobre la famosísima victoria que el armada de la Santa Liga ha tenido, vistas i examinadas por los señores inquisidores y con privilegio de Su Excelencia por dos meses. Son las mas copiosas y largas de cuantas han salida hasta aqui.*
- 8.- RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Op. cit.*, p. 347. *Santa Eulalia, de Cristo esposa, / rogad por nosotros en toda cosa. Copia de un capítulo de una carta enviada a Venecia, de los diez de noviembre, de un caso acontecido muy digno de contar. Tambien va una oración por memoria de la gran victoria que Nuestro Señor fue servido dar a los cristianos por intercesión de la virgen y mártir santa Eulalia, patrona de Barcelona, para que los niños canten al tono de una que cantan los presos de la carcel, que comienza: '¡Oh, rey de España!'.*
- 9.- COMAS, Antoni. *Op. cit.*, p. 49.
- 10.- AGUILÓ, Marià. *Catalogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Madrid 1923, p. 514.
- 11.- BRUDIEU, Joan. *Els madrigals i la missa de difunts d'en Brudieu*. Barcelona, 1921; p. 72.
- 12.- MENÉNDEZ PIDAL, R. *Romancero Hispánico*, vol. II. Madrid 1953, p. 114-115.
- 13.- BOVER, Joaquim Maria. *Biblioteca de escritores baleares*, facsímil, Barcelona/Sueca 1976. Vol. II, p. 131.

- 14.- PUJOL, Joan. *La singular...*, facsímil. Barcelona 1971.
- 15.- PUJOL, Joan. *Op. cit.*, p. 56.
- 16.- PUJOL, Joan. *Op. cit.*, p. 56 V.
- 17.- PUJOL, Joan. *Op. cit.*, p. 57.
- 18.- Joan Pujol va obtenir el benifet de Santa Maria i Santa Anna de la parròquia de Santa Maria de Mataró, el 1576. Antoni Comas, a la seva introducció a l'edició facsímil de l'obra d'en Pujol, datava aquesta obtenció el 1576, però en el document corresponent a l'obtenció, conservat a l'Arxiu Municipal de Mataró (AMM, lligall, 3), creiem llegir-hi 1571, *die decima octava mensis septembris anno nativitate domini millesimo (quin)gentesimo Septuagesimo primo...*
- 19.- AGUILÓ, Marià. *Op. cit.*, p. 588. Segons Aguiló no porta datació ni autor, però pel tipus de lletra sembla imprès a València entre 1525-1535. També a RIBELLES COMÍN, José. *Bibliografía de la lengua valenciana (s. XVI)*, Madrid, 1929.
- 20.- MADURELL, J.M. *Algunas antiguas ediciones barcelonesas de libros (1502-1704)*, a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXIV. Barcelona, 1951-1952; p. 139.
- 21.- *Anotaciones a un impreso curioso*, facsímil. Arenys de Mar, 1947.
- 22.- LÓPEZ DE TORO, José. *Los poetas de Lepanto*. Madrid, 1950; p. 27-28.
- 23.- COMAS, Antoni. *Op. cit.*, p. 46-48.
- 24.- SALVÀ, Miguel; SAINZ de BARANDA, Pedro. *Colección de documentos inéditos para la Historia de España*, vol. XI, p. 359-454. Madrid, 1847.
- 25.- Riquer, Martí de. *Miguel de Cervantes. Don Quijote de la Mancha*, Barcelona, 1980; p. 435.
- 26.- FERRATÉ, Joan. *Ausiàs March. Poesia.*, MOLC, Barcelona, 1979; p. 90.
- 27.- GALLEGO MORELL, Antonio. *Garcilaso de la Vega. Obras completas*. Barcelona, 1983; p. 35.

BIBLIOGRAFIA.

- AGUILÓ, Marià. *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Madrid, 1970.
- ANTON, Karl-Heinz. *Joan Pujol. Obra poètica*. Ed. 62. Barcelona, 1970.
- BOVER, Joaquim Maria. *Biblioteca de escritores baleares*, facsímil. Barcelona/Sueca, 1976.

- COMAS i PUJOL, Antoni. *Introducció a la poesia de Joan Pujol, a Estudis de literatura catalana, ss. XVI-XVIII*. Curial. Barcelona, 1985.
- LÓPEZ DE TORO, José. *Los poetas de Lepanto*, CSIC. Madrid, 1950.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume. *Repertori de l'antiga literatura catalana. La Poesia*, Vol. I. IEC/Ed. Alpha. Barcelona, 1932.
- PUJOL, Joan. *La singular y...*, facsímil. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1971.
- RIQUER, Martí de. *Història de la literatura catalana*, Vol. IV, Ed. Ariel. Barcelona, 1964-1985.
- RODRÍGUEZ-MOÑINO, A. *Diccionario bibliográfico de pliegos sueltos poéticos (ss. XVI)*, Castalia. Madrid, 1970.
- RUBIÓ i BALAGUER, Jordi. *Història de la literatura catalana*, Vol. II, Publicacions Abadía de Montserrat. Barcelona, 1985.
- SALVÀ, Miguel; SAINZ DE BARANDA, Pedro. *Colección de documentos inéditos para la Historia de España*, Vol. XI. Madrid, 1847.
- TORRES AMAT, Félix. *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, facsímil. Curial, Barcelona 1973.